

Asiaa vai hysteriaa?

Lintuinfluenssautiset asiantuntijälähteen silmin

Erittäin todennäköisesti lintuinfluenssa todetaan Suomessa luonnonvaraisessa linnussa keväällä 2007. Ensimmäinen virukseen kuollut lintu on varmasti valtakunnallinen uutinen, kuten se on ollut kaikissa niissä EU:n jäsenvaltioissa, joissa virus on tähän mennessä todettu.

Lintuinfluenssan leviämiseen ja viruksen muuttumiseen liittyy paljon epävarmuustekijöitä. Siksi sen uutisointi on erittäin vaikeaa ja johtaa helposti kauhukuviin ja turhiin pelkoihin. Joskus Suomessakin otsikot ovat olleet turhan raflaavia, vaikka varsinainen uutisteksti useimmiten on ollut asiallista. Pelkkiä otsikoita selaamalla on voinut saada huomattavasti uhkaavamman kuvan: Lintuinfluenssa voisi tappaa jopa 9000 (HS 8.10.2005).

Otsikoissa eläintauti tuntui joskus jo muuttuneen tai ainakin olevan muuttumassa ihmisten joukkosairastumiseksi eli pandemiaksi. Samoin joissakin lyhyissä uutisissa välittömästi lintujen eläntaudista kertovan lauseen jälkeen mainittiin taudin vaatineen jo useita ihmisiä Aasiassa. Vaikka uutinen asiassällöltään sinällään olikin oikein, on aika pitkä matka tautiin kuollutta kanaa Aasiassa käsitelleestä lapsesta Tonavan suiston kuolleisiin joutseniin, puhumatakaan Itämeren alueen linnuista tai suomalaisten tautiuhkasta.

Pandemia ei ole sama kuin luonnon linnusta tai kanasta löytyvä H5N1-influenssavirus tai siihen kuollut eläin. Vaikka Suomessakin pandemian uhkaa pidettiin keväällä 2006 jatkuvasti yllä otsikoissa, uutisoinnissa onneksi korostui, että lintuinfluenssa on edelleen eläintauti. Uskon, että tällä oli vaikutusta siihen, että lintuinfluenssa-uutisoinnin keskelläkin suomalainen kuluttaja luotti ruoan turvallisuuteen. Toisin oli monissa muissa EU:n jäsenmaissa, missä siipikarjanlihan kulutus romahti. Meillä viranomaisten viesti välitettiin usein sellaisenaan, ja tilastotiedot kuluttajareaktioista viestivät samaa:

EU: munia ja siipikarjan lihaa voi syödä edelleen huoletta (HS 27.10.2005).
Tartar-pihvi käy kaupaksi lintuinfluenssan aikaankin (HS 14.1.2006).
Uhka ei ole vähentänyt Suomessa linnunlihan myyntiä (HS 22.2.2006).

Runsaalla kirjoittelulla¹ ja uhkakuvilla oli vaikutuksensa myös niihin mielikirjoituksiin, joissa pyrittiin suhteuttamaan lintuinfluenssan riskiä muihin ihmisen tartuntatauteihin tai yleisimmin terveyteen: Helsingin Sanomien Mielipide-palstalla oli kirjoitus otsikolla Tuberkuloosi lintuinfluenssaa huolestuttavampi (5.3.2006) ja pääkirjoitus otsikolla Voimavaroja myös kansantautiemme hoitoon (12.3.2006). Tämänkaltaisia näkökulmia olisi voinut tuoda esiin enemmänkin.

Tauti lähti otsikoista, mutta ei toimittajien muistista

Lintujen syysmuuton aikaan uhkan korostettiin olevan vähäisempi kuin keväällä. Tämä perustui asiantuntijoiden arvioon. Uutisointi taudista väheni selvästi, mutta toimittajien muistista asia ei silti poistunut. Käytännössä liki kaikissa tilaisuuksissa, joissa viimeisten puolentoista vuoden aikana olen ollut, on paikalla olleiden toimittajien kiinnostuksen kohteena ollut lintuinfluenssa. Usein se on ollut myös julkaistuissa jutuissa. Toisinaan lintuinfluenssa on syrjäyttänyt viranomaisen mielestä merkittävämpiäkin aiheita. Esimerkiksi Lääkäripäivillä tammikuussa 2006 ketään tiedotustilaisuuteen osallistuneista toimittajista ei kiinnostanut esitelmäni EU:n kansanterveyspolitiikasta, vaan kaikki kysyivät, onko enää turvallista mennä lomalle Turkkiin. Taustalla olivat WHO:n raportit lintuinfluenssan ihmisuhreista Turkissa.

Käytännössä juuri WHO teki taudista mediaa kiinnostavan arvioimalla, että vaara taudin leviämisestä ihmisiin oli lisääntynyt merkittävästi. Näin se muutti lintuinfluenssan eläintaudista ihmisten joukkosairastumisen uhkaksi. Vastaavalla tavalla vuonna 1996 tutkijat esittivät, että hullun lehmän tauti (BSE) saattaa aiheuttaa ihmiseen tarttuvaa Creutzfeldt-Jakobin tautia (CJD), ja saivat aikaan epidemian uhkan. Euroopan BSE-uutisointi nosti eläintaudit mediakiinnostaviksi aivan eri tavoin kuin koskaan ennen. Ison-Britannian suu- ja sorkkatautiepidemia vuonna 2001 eläinten hävittämisineen lisäsi kiinnostusta entisestään. Eläinlääkäreitä ja muita asiantuntijoita haastateltiin kaikkialla Euroopassa eri medioissa enemmän kuin koskaan.

Hullun lehmän taudissa mediakiinnostavinta oli taudin mahdollinen siirtyminen ihmiseen, taudin mystisyys, sen alkuperän selvittämisen vaikeus, kannibalismi-tausta ja parannuskeinon puuttuminen. Kannibalismia lukuun ottamatta yhteneväisyyttä lintuinfluenssaan siis on.

Pahimmat arviot BSE-tautiin liittyvästä uudesta muodosta CJD:stä ovat vuosien kuluessa onneksi osoittautuneet vääriksi. Myös mahdolliseen lintuinfluenssapandemiaan johtavia tekijöitä on monia, eikä kukaan virusasiantuntijoista ole pystynyt varmasti ennustamaan, syntyisikö pandemian aiheuttaja

H5N1-viruksesta tai jostain muusta lintuinfluenssaviruksesta. Riskin lisääntymiseen on silti pitänyt varautua mittavin toimenpitein kaikkialla Euroopassa, myös Suomessa.

Jäitä hattuun ja järki käteen

Kaltaiseni virkamiehen keskeisenä tehtävänä on kansalaisten neuvonta, oikean tiedon välittäminen ja kansalaisten näkemysten kuunteleminen. Eläintaudit ja niihin liittyvä viestintä olivat ennen 1990-luvun hullun lehmän taudin aiheuttamaa poliittista ja mediamylläkkää lähinnä tiedonjakoa asiantuntijoiden kesken ja eläinten omistajien käytännön toimenpiteiden ohjausta. Kansallisesti tai Suomen ulkopuolella todetut eläintautitapaukset eivät juuri ylittäneet uutiskynnystä. Maataloustoimittajat toki huomioivat raportoidut tapaukset, mutta niistä kirjoitettiin ”virkamiesmäisen” asiallisesti.

Kaiken kaikkiaan Euroopan, saati muun maailman, eläintautitilanne ei liiemmin kiinnostanut suomalaista mediaa ennen BSE-kriisiä. Edellisen kerran suurta mielenkiintoa herätti 1980-luvun lopulla Kaakkois-Suomessa levinnyt raivotauti lemmikkieläinten rokotusjonoineen.

Lintuinfluenssa on vanha eläintauti, jonka taudinkuvan ja vastustustoimenpiteiden tunteminen kuuluu eläinlääkäreiden ammattitaitoon kaikkialla maailmassa. Viranomaisten velvollisuus on vastakin huolehtia asiallisesta, oikeasta ja nopeasta lintuinfluenssa-tiedottamisesta. Se on mahdollista vain yhteistyöllä tiedotusvälineiden kanssa.

Muuttuuko H5N1-virus ja miten? Vai nouseeko influenssaviruksista otsikoihin jokin ihan jokin toinen muoto? Varmasti moni toimittaja haluaa olla ensimmäisten joukossa kertomassa meiltä löytyneestä lintuinfluenssasta. Meidän kaikkien suomalaisten kannalta on kuitenkin välttämätöntä, ettei se ensimmäinen lintuinfluenssaan kuollut lintu hämää median kykyä erottaa pandemiaa vanhasta eläintaudista. Samoin tarvitaan tervettä harkintaa, jottei mitään maantieteellistä aluetta aiheettomasti mustamaalata. Muuttolintujen

reitteihin meillä tai Brysselin virkamiehillä ei ole mitään valtaa. Onneksi. Uskon vahvasti, että Suomessa jatkamme asiatiedon levittämistä hysteriaa lietsomatta. Odottakaamme niitä palaavia lintuja, kuten aina ennenkin.

Jaana Husu-Kallio on toiminut Eviran pääjohtajana 1.8.2006 alkaen.
Sitä ennen hän toimi varapääjohtajana Euroopan komission
terveys- ja kuluttaja-asioiden pääosastolla.

Viitteet

- 1 Helsingin Sanomat julkaisi vuonna 2005 lintuinfluenssasta 207 kirjoitusta. Vuonna 2006 niitä oli 360, useista pääkirjoituksista mielipidesivujen kannanottoihin.